

Ειδικές Μελέτες 16

Ευρώπη και Εκπαίδευση

Ulrich van Lith

JEDER MENSCH BRAUCHT
FREIHEIT, UM SEINE
ANLAGEN UND FÄHIGKEITEN
ENTFALTEN UND SICH
VERWIRKLICHEN ZU KÖNNEN.
Liberales Institut
OHNE FREIHEIT ERMÜDET
DER MENSCHLICHE GEIST,
VERFALLEN KULTUR UND
WISSENSCHAFTEN, STAGNIERT
DIE WIRTSCHAFT.
GEISTIGES LEBEN BRAUCHT
FREIHEIT GENAUSO, WIE DER
KÖRPER DIE LUFT ZUM ATMEN.

ΚεΦιΜ
Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών
Liberty Forum of Greece

elf
European Liberal Forum

Επίμετρο

Εκδόθηκε από Το Φιλελεύθερο Ινστιτούτο του
Ιδρύματος Φρίντριχ Νάουμαν
Reinhardtstraße 12
D-10117 Berlin

Τηλέφωνο: +49 30.28 87 78-35
Φάξ: +49 30.28 87 78-39
libinst@fnst.org
www.freiheit.org

Translated from the German original
by Dagmar Bernstorff
Μεταφράσθηκε από τα
Αγγλικά στα Ελληνικά από το ΚΕΦΙΜ

COMDOK GmbH
Office Berlin

Πρώτη έκδοση 2013

Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο Συνέδριο „Liberal Education - International Perspectives“ που οργανώθηκε από το Φιλελεύθερο Ινστιτούτο Friedrich-Naumann-Stiftung, στο Πότσταμ, Γερμανίας, 2-4 Σεπτέμβρη 2005.

Δεύτερη έκδοση από το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών-Μάρκος Δραγούμης (ΚΕΦΙΜ) και το Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία (FNF). Με χρηματοδότηση της κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

Η Μετάφραση και η πρώτη έκδοση έγινε από το Ευρωπαϊκό Φιλελεύθερο Φόρουμ (ELF) με την στήριξη του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών και χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι απόψεις εκφράζουν αποκλειστικά το συγγραφέα και δεν αντι-κατοπτρίζουν αναγκαστικά τις απόψεις των παραπάνω οργανισμών.

Second edition published by the Liberty Forum of Greece - Markos Dragoumis (KEFIM) and the Friedrich Naumann Foundation for Freedom (FNF). Funded by the Federal Republic of Germany.

Translation and publication of the first edition by the European Liberal Forum asbl (ELF) with the support of Liberty Forum of Greece. Funded by the European Parliament. The views expressed in this publication are those of the author alone. They do not necessarily reflect the views of the abovementioned entities.

Ευχαριστούμε το Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία, που μας επέτρεψε τη μετάφραση από το αρχικό κείμενο.

We wish to thank the Friedrich Naumann Foundation for Freedom for the permission to translate the original publication.

ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ulrich van Lith

Περιεχόμενα

Ευρώπη και Εκπαίδευση Εναρμόνιση έναντι ανταγωνισμού	7
Εισαγωγή: Το άτομο ως ιδιοκτήτης γνώσεων, δεξιοτήτων, και ικανοτήτων	7
Δυσκολίες των ατόμων να χρηματοδοτήσουν την εκπαίδευση και την κατάρτιση τους	7
Τα χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων: θεσμικό ενιαίο σύνολο χρηματοδότησης, παραγωγής, και ελέγχου της εκπαίδευσης	8
Ο ενδεχόμενος ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης	9
Το κόστος του εκπαιδευτικού προστατευτισμού και τα κέρδη μιας ανοικτής αγοράς εκπαίδευσης και κατάρτισης	10
Στρεφόμενοι προς μια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, βασισμένη στη ζήτηση	12
Ένα πιθανό σημείο εκκίνησης: διευκόλυνση της χρησιμοποίησης της αγοράς κεφαλαίων, για επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση	13

Ευρώπη και Εκπαίδευση Εναρμόνιση έναντι ανταγωνισμού

Χρειαζόμαστε ανταγωνιστικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, για να γίνουν τα Κράτη Μέλη ισχυρά, και ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές για επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο, για να καταστεί η Ευρώπη ανταγωνιστική και να αναπτυχθεί.

Ulrich van Lth

Εισαγωγή: Το άτομο ως ιδιοκτήτης γνώσεων, δεξιοτήτων, και ικανοτήτων

Είναι το ίδιο το άτομο που επενδύει στην εκπαίδευση και την κατάρτιση του, και είναι αυτό που αποφασίζει να χρησιμοποιήσει ή όχι τις γνώσεις, τις δεξιότητες, και τις ικανότητες που απέκτησε. Αυτό αποφασίζει επίσης, πότε και πώς θα τις χρησιμοποιήσει. Αυτό εισπράττει τα οφέλη της εκπαίδευσης του, αλλά πρέπει επίσης να αναλάβει και το κόστος, και τους κινδύνους μιας κακής επένδυσης σε χρόνο, προσπάθεια, και χρήμα, που δαπανώνται για την εκπαίδευση του. Δεδομένου ότι έχουμε σοβαρούς λόγους να πιστεύουμε, ότι το άτομο γνωρίζει καλύτερα τί μπορεί να μάθει, ποιες είναι οι δυνατότητες του, τί γνώσεις θα πρέπει να αποκτήσει, και πώς μπορεί να γίνει η καλύτερη δυνατή χρήση αυτών των γνώσεων και δεξιοτήτων, κανονικά δεν μπορεί να υποχρεωθεί να καταρτισθεί και να εκπαιδευτεί με έναν τρόπο καθορισμένο από άλλους, ή να αναγκασθεί να κάνει χρήση των γνώσεων του. Τέτοια υποχρεωτική δράση, θα ήταν αναποτελεσματική.

Δυσκολίες των ατόμων να χρηματοδοτήσουν την εκπαίδευση και την κατάρτιση τους

Για τον λόγο αυτό, τα άτομα (φοιτητές, εκπαιδευόμενοι) και οι οικογένειες τους, που δεν έχουν τα μέσα για κατάρτιση ή εκπαίδευση, μπορεί να έχουν δυσκολίες να βρουν αυτά τα χρήματα από μια ιδιωτική τράπεζα, εκτός αν μπορέσουν να της

προσφέρουν εξασφάλιση ή εγγύηση, ότι κάποιος άλλος θα τα εξοφλήσει, αν το ίδιο το άτομο δεν είναι σε θέση να το πράξει. Αυτός είναι ένας από τους κύριους λόγους, για τους οποίους τα σχολεία και τα πανεπιστήμια στην Ευρώπη σήμερα, κατά κύριο λόγο χρηματοδοτούνται από το κράτος. Γνωρίζοντας τη σημασία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, και την αυξανόμενη σημασία τους σε μια παγκοσμιοποιημένη και ταχέως μεταβαλλόμενη οικονομία, δεν θέλουμε τα άτομα και τους νέους πολίτες, να αδυνατούν να πληρώσουν για την εκπαίδευση τους, ή να ξεκινούν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία με υψηλά ποσά ατομικών χρεών. Και δεν το θέλουμε, διότι έτσι θα βλαπτόταν η ευημερία του ατόμου και η προσωπική του ολοκλήρωση, καθώς δεν θα μπορούσε να κάνει την καλύτερη δυνατή χρήση των φυσικών του χαρισμάτων, και επίσης γιατί θα ήταν κατά της ευημερίας των άλλων μελών της κοινωνίας μας, δεδομένου ότι το άτομο δεν θα μπορούσε να τους προσφέρει τις υπηρεσίες του με τις αποκτηθείσες ικανότητες. Τέλος, όλοι μας, η Ευρώπη στο σύνολο της θα χάσει, αν αυτό γίνεται πολύ συχνά. Θα χάσουμε σε ανταγωνιστικότητα, και μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, ακόμα και σε κοινωνική συνοχή και ειρήνη.

Τα χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων: θεσμικό ενιαίο σύνολο χρηματοδότησης, παραγωγής, και ελέγχου της εκπαίδευσης

Το πρόβλημα ωστόσο είναι, ότι τα περισσότερα από τα συστήματα δημόσιας χρηματοδότησης της εκπαίδευσης στην Ευρώπη, έχουν χαρακτηριστικά που αυξάνουν την εν γένει ζήτηση, για σχολική εκπαίδευση και κατάρτιση, πάνω από ένα αποδοτικό επίπεδο, και έτσι νοθεύουν τη δομή της, επειδή το ίδιο το άτομο δεν ξέρει ούτε το κόστος των υπηρεσιών διδασκαλίας και κατάρτισης που λαμβάνει, ούτε υποχρεούται ο ίδιος ατομικά, να επωμισθεί αυτά τα έξοδα¹. Δηλαδή δεν κάνει το ίδιο, την εκτίμηση κόστους-οφέλους. Η συμπεριφορά του, είναι περισσότερο κάποιου, που πρέπει να επωμίζεται μόνο το κόστος της προσωπικής του προσπάθειας και του χρόνου που δαπανάται για εκπαίδευση, ή την απώλεια άλλων εναλλακτικών ευκαιριών και των δύο.

Το δεύτερο σημείο είναι, ότι οι εκπαιδευτικοί και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις τους, ενδιαφέρονται να αυξήσουν την προσφορά εκπαίδευσης, ώστε να μπορούν

1 See Buchanan, J. M., and N. E. Devletoglou: *Academia in Anarchy*, New York 1970, Chapter 2.

πιο εύκολα να αυξήσουν τους μισθούς τους, πάνω από αυτούς των ανταγωνιστικών αγορών. Το τρίτο σημείο είναι, ότι συγχέεται η χρηματοδότηση με την παροχή της εκπαίδευσης². Κυρίως το ίδιο το κράτος παρέχει την εκπαίδευση, και την χρηματοδοτεί θεσμικά. Εν ολίγοις, αυτό δημιουργεί προβλήματα μονοπωλιακής εξουσίας, ελλείψεις στην παροχή κινήτρων για τον εντοπισμό των φυσικών ταλέντων και των δυνατοτήτων των ατόμων, να αναγνωρίσουν τη μεταβαλλόμενη καθώς και τη σχετική σταθερή ζήτηση για ειδικές και βασικές δεξιότητες και ικανότητες, και να τις συνταιριάξουν με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, κάνοντας επιλογή και εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κατάρτισης. Αυτό ενισχύει την εξουσία του συνδικάτου των εκπαιδευτικών, και διαμορφώνει ένα θεσμό κράτους-εκπαιδευτικών, που χρηματοδοτεί, παράγει και ελέγχει την εκπαίδευση, και ο οποίος είναι ιδιαίτερα αποδοτικός στο να αυτοπροστατεύεται από εξωτερικό ανταγωνισμό, είτε πρόκειται για εθνικό, είτε για διεθνές. Η αποφασιστικότητα γονέων και μαθητών, για διάφορους λόγους, δεν είναι αποτελεσματική, για την καταπολέμηση αυτού του μονοπωλίου³. Έτσι, η παραγωγή πληροφόρησης, σχετικά με προικισμένα άτομα, σχετικά με τις απαιτούμενες βασικές κλίσεις και βασικά προσόντα, σχετικά με τις απαιτούμενες εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες, σχετικά με λύσεις ελαχιστοποίησης του κόστους στην παραγωγική διαδικασία των πολλαπλών εκπαιδευτικών αγαθών, μειώνεται, καθώς επίσης μειώνεται και η ευελιξία και η δύναμη της καινοτομίας του εκπαιδευτικού συστήματος και των τμημάτων του.

Ο ενδεχόμενος ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αυτό είναι το ζήτημα στο οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Επιτροπή, θα μπορούσε να βρει, τον παραγωγικό, και προσθέτοντα σε αξία ρόλο της: Όχι για να εναρμονίσει, ούτε για να μειώσει την αρμοδιότητα των εθνικών κυβερνήσεων, ούτε για να διανείμει ακόμη περισσότερα χρήματα μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή

-
- 2 Lith, Ulrich van: Der Markt als Ordnungsprinzip des Bildungsbereichs, in: Zukunftsprobleme der Sozialen Marktwirtschaft, Verhandlungen auf der Jahrestagung des Vereins für Socialpolitik, Gesellschaft für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften in Nürnberg 1980, p. 383, and Der Markt als Ordnungsprinzip des Bildungsbereichs – Verfügungsrechte, ökonomische Effizienz und die Finanzierung schulischer und akademischer Bildung, Munich 1985, pp. 127 sub. Most recently see also Lith, Ulrich van: Die Ordnung des Bildungswesens, Problemzonen seiner ordnungsökonomischen Gestaltung, Argumente der Freiheit, Bd. 14, Liberales Institut der Friedrich-Naumann-Stiftung, Berlin 2005, pp. 11 sub.
 - 3 Watrin, C.: Studenten, Professoren und Steuerzahler, Die Gruppenuniversität in ökonomischer Sicht, and van Lith, U.: Gruppenuniversität: Den Beweis schuldig geblieben, both in: Bildungspolitische Studien Nr. 3, Institut für Bildungs- und Forschungspolitik, Cologne 1984.

μιας Ευρωπαϊκής Τράπεζας Εκπαιδευτικών Ευκαιριών. Αν και μια τέτοια τράπεζα, θα μπορούσε να παράγει προστιθέμενη αξία για την Κοινότητα στο σύνολο της και για τα μέλη της, αν ήταν ένα ανεξάρτητο όργανο. Αντ' αυτού, το κύριο σημείο είναι να δείξει, τί θα κερδίσουν οι εθνικές κυβερνήσεις και οι φορολογούμενοι πολίτες τους, αν επιτρέψουν στα εκπαιδευτικά συστήματα και τα τμήματα τους (εκπαιδευτικές κατευθύνσεις, σχολεία, σχολές και πανεπιστήμια, προγράμματα κατάρτισης), να ανταγωνισθούν ελεύθερα, για την προσέλκυση Ευρωπαίων πολιτών, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Η πολιτική φιλοσοφία, η κατευθυντήρια γραμμή, πρέπει να είναι, να τα θέσουν σε ανταγωνισμό για να προσελκύσουν τους καλύτερους εξ αυτών, που θέλουν να μάθουν, να εκπαιδευτούν, να καταρτιστούν, και να ξανακαταρτιστούν.

Το κόστος του εκπαιδευτικού προστατευτισμού και τα κέρδη μιας ανοικτής αγοράς εκπαίδευσης και κατάρτισης

Πρακτικά, το πρώτο βήμα θα ήταν η Ευρωπαϊκή Ένωση⁴, η Επιτροπή, να δείξει τί θα κερδίσουν οι εθνικές κυβερνήσεις, οι φορολογούμενοι, και το σπουδαιότερο, ο κάθε φοιτητής ή εκπαιδευόμενος, μέσω του ελεύθερου ανταγωνισμού συστημάτων εκπαίδευσης. Πρέπει να τονίσει τα οφέλη, που μπορούν να επιτευχθούν μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας και της μείωσης των δαπανών, μέσω της καλύτερης πληροφόρησης σχετικής με αποφάσεις εκπαίδευσης, θέτοντας την εκ των προτέρων, στη διάθεση γονέων, σπουδαστών, καταρτιζόμενων, εργοδοτών, σχολείων και πανεπιστημίων, μέσω της αύξησης της ευελιξίας και της καινοτομίας, και τέλος, μέσω μιας καλύτερης αντιστοιχίας των παραγόμενων ικανοτήτων και την ζήτηση τους στις αγορές εργασίας. Οα πρέπει να δείξουμε, ότι μια Ευρωπαϊκή Αγορά Εκπαίδευσης, δεν σημαίνει μόνο ότι θα παρέχει ευκαιρίες σε όσους μπορούν να πληρώσουν για την εκπαίδευση και την κατάρτιση τους στο εξωτερικό - εκτός από τους φόρους που καταβάλλουν στο εσωτερικό - ενώ για τους υπόλοιπους η ευκαιρία συνίσταται στο ότι ένας περιορισμένος αριθμός μαθητών και εκπαιδευόμενων μπορεί να ανταλλάσσεται διακρατικά, όπως ανταλλάσσονται τα εμπορεύματα όταν δεν υπάρχουν χρήματα. Αντίθετα σημαίνει, ότι φοιτητές και καταρτιζόμενοι θα μπορούν να επιλέξουν το γυμνάσιο τους, το πανεπιστήμιο τους, το τμήμα τους, ή το ίδρυμα κατάρτισης,

4 Με τη μορφή του μερκαντιλισμού αποτελεί θέμα ανησυχίας και για τις ΗΠΑ. Δείτε e. g. Stephen Joel Trachtenberg: The future and the present-day problems of education: An American perspective, in: Wissen wozu? Erbe und Zukunft der Erziehung, Europäisches Forum Alpbach 1997, ed. by Heinrich Pfusterschmid-Hardtenstein, Vienna 1998, pp. 121-130.

εντός και εκτός των εθνικών συνόρων, και θα μπορούν να πληρώνουν γι' αυτό. Δεν υπάρχει πλέον ανάγκη για εξισορρόπηση στον αριθμό εισερχομένων και εξερχόμενων φοιτητών, ειδικών προγραμμάτων ανταλλαγής, κλπ. Η αγορά και οι συμμετέχοντες θα το κάνουν, αν τα εθνικά κράτη μάθουν να διακρίνουν μεταξύ της λειτουργίας τους, ως παροχών της σχολικής και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, και της λειτουργίας τους ως χρηματοδοτών της επένδυσης, που κάνει ένα άτομο σε αυτήν. Τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα, τα συστατικά μέρη και στοιχεία τους, θα πιεσθούν να δράσουν και να αντιδράσουν, ώστε να ανταποκριθούν στα ενδιαφέροντα μαθητών και μαθητευόμενων, να δουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τί χρειάζεται η αγορά εργασίας και οι εργοδότες, και ποια θέση μπορεί να επιτύχει το άτομο.

Τους επιτρέπει να ανταγωνίζονται για την προσέλκυση φοιτητών από όλα τα μέρη της Ευρώπης, και να ανταμείβονται από τα κεφάλαια που συνοδεύουν το μαθητή ή τον εκπαιδευόμενο. Γιατί τα αγγλικά και τα γαλλικά πανεπιστήμια δεν δέχονται Γερμανούς φοιτητές αμέσως μετά το πέρας της 12^{ης} τάξης, για να ξεκινήσουν τις προπτυχιακές σπουδές τους, και απαιτούν από αυτούς να λάβουν πρώτα το απολυτήριο τους (Abitur); Γιατί αυτά τα πανεπιστήμια να μη συστήσουν θυγατρικούς οργανισμούς, για επιλογή φοιτητών πέραν των εθνικών συνόρων; Γιατί να μην επωφεληθούν από το όμορφο τοπίο και υγιεινό κλίμα της περιοχής τους, για την προσέλκυση σπουδαστών από περιφέρειες με λιγότερο ευνοϊκές συνθήκες; Πρέπει αυτό να περιορίζεται μόνο σε εκείνους που μπορούν να πληρώσουν και για τα δύο, δηλ. φόρους στο εσωτερικό όσο και δίδακτρα στο εξωτερικό, ή των οποίων οι γονείς μπορούν να το αντέξουν οικονομικά; Γιατί θα πρέπει οι υπόλοιποι να είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν το σχολείο ή το πανεπιστήμιο στο εσωτερικό, όπου το κόστος μπορεί να είναι υψηλότερο; Γιατί θα πρέπει τα σχολεία και τα πανεπιστήμια να μη μπορούν να μειώσουν το κόστος τους, με την πρόσληψη φθηνότερων αλλά εξίσου ή ακόμα και καλύτερα καταρτισμένων εκπαιδευτικών από το εξωτερικό, για να διδάξουν αγγλικά, ή γαλλικά, ή ιταλικά, ως ξένη γλώσσα, ή να προωθήσουν την κατανόηση διαφορετικών πολιτισμών και τρόπων, με τους οποίους οι άνθρωποι σκέφτονται και ζουν σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης; Γιατί δεν δραττόμαστε αυτής της μοναδικής ευκαιρίας στην Ευρώπη, για να ανταποκριθούμε στην παγκόσμια πρόκληση, μετατρέποντας τα εθνικά μονοπώλια μας σε ανταγωνιστικά συστήματα, για το συμφέρον της νέας γενιάς μας, μια γενιά που έχει να αντιμετωπίσει τεράστιες διαρθρωτικές και τεχνικές αλλαγές, κάτω από συνθήκες που κάνουν τις νέες επιστημονικές γνώσεις διαθέσιμες οπουδήποτε σχεδόν στη γη, κάτω από συνθήκες που δεν τις προστατεύουν πλέον από τον ανταγωνισμό από τις αναδυόμενες χώρες, χώρες που έχουν δημιουργήσει τα δικά τους συστήματα εκπαίδευσης και έρευνας, και οι οποίες έχουν νεολαίες με υψηλά κίνητρα; Οφείλουμε να δώσουμε στη νέα γενιά μας, αυξημένες ικανότητες και ποιοτικό προσανατολισμό στα σχολεία και

τα πανεπιστήμια μας, αντί να διανέμουμε προσόδους σε κατεστημένες συντεχνίες (συνδικάτα εκπαιδευτικών και πανεπιστημιακών καθηγητών), στο πλαίσιο των υφιστάμενων εθνικών συστημάτων. Πρέπει να πάρουμε ως παράδειγμα τον Karel van Miert, για την καταπολέμηση της μονοπωλιακής ισχύος και της εμπειριοκρατικής (μερκαντιλιστικής) λογικής, πρέπει να γκρεμίσουμε τα τείχη του προστατευτισμού.

Στρεφόμενοι προς μια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, βασισμένη στη ζήτηση

Ένας αποτελεσματικός τρόπος για να γίνει αυτό – που είναι το δεύτερο και πολύ πιο δύσκολο βήμα – είναι: (1) η μετάβαση από το σύστημα χρηματοδότησης της εκπαίδευσης, προς ένα σύστημα χρηματοδότησης που βασίζεται στη ζήτηση, (2) να γίνει διάκριση μεταξύ της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης (δηλαδή να επιλυθεί το πρόβλημα του λεγόμενου ελλείμματος που έχει η αγορά κεφαλαίου να χρηματοδοτεί επενδύσεις στην εκπαίδευση), και των κρατικών επιδοτήσεων στην εκπαίδευση. Οι τελευταίες είναι κρατικές παρεμβάσεις στην αγορά εκπαίδευσης και κατάρτισης, για την θεραπεία των ελλειμμάτων αυτής της αγοράς, δηλ. ελλείμματα στην παροχή ειδικών, κοινωνικά επιθυμητών εκπαιδευτικών αγαθών, η παραγωγή των οποίων είναι για διάφορους λόγους πάντα πολύ χαμηλή, όπως για παράδειγμα, εκπαιδευτικά μέτρα για τη μείωση της εγκληματικότητας σε ορισμένες προαστιακές περιοχές. Οι παρεμβάσεις αυτές, δεν έχουν καμία σχέση με τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, δηλ. της χρηματοδότησης των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, και τη λειτουργία της αγοράς κεφαλαίου.

Η κατευθυντήρια γραμμή σκέψης και δράσης πρέπει να είναι: Όλες οι κυβερνήσεις να δείξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την καλύτερη εκπαίδευση των πολιτών τους, παρά για την διεύθυνση των εκπαιδευτικών συστημάτων τους. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να θεσπίσουν κανόνες, να εποπτεύουν την αγορά και τον ανταγωνισμό σε αυτήν, να είναι στην πλευρά των γονέων, των σπουδαστών και των καταρτιζόμενων, για την προστασία τους από παραπληροφόρηση, απάτη, και χειραγώγηση, στην ευρωπαϊκή αγορά εκπαίδευσης και κατάρτισης. Σημαίνει επίσης να προβλέψουν, ώστε οι πολίτες να δύνανται να χρηματοδοτούν την εκπαίδευση και την κατάρτιση τους, σε αυτήν την πανευρωπαϊκή αγορά, ή ακόμη και στο εξωτερικό, ανάλογα με την ατομική επιλογή τους.

Ποια είναι τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, για να γίνει αυτό;

Ένα πιθανό σημείο εκκίνησης: διευκόλυνση της χρησιμοποίησης της αγοράς κεφαλαίων, για επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση

Ένα πιθανό σημείο εκκίνησης θα μπορούσε να είναι, αυτό που παρατηρούμε ήδη σε ορισμένες χώρες, τόσο εντός όσο και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν απαιτείται η χρηματοδότηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση: Συχνά οι εταιρείες, όχι μόνο εκπαιδεύουν και επανεκπαιδεύουν τους εργαζομένους τους με δικό τους κόστος, αλλά και προ-χρηματοδοτούν τα έξοδα αυτά, όταν το κόστος της κατάρτισης υπερβαίνει τα οφέλη (προσδοκώμενα από την παραγωγική εργασία), κατά τη διάρκεια της κατάρτισης ή της σύμβασης εργασίας. Το κάνουν αυτό επειδή αναμένουν, ότι τα προ-χρηματοδοτούμενα έξοδα, περιλαμβανομένων και των τόκων, θα καλυφθούν και θα υπερκαλυφθούν, από τα μελλοντικά (άμεσα και έμμεσα) οφέλη, που θα αποκομίσουν από την ειδίκευση και την βελτίωση των υπαλλήλων τους. Με άλλα λόγια, οι εταιρείες είναι πρόθυμες να προ-χρηματοδοτήσουν την κατάρτιση, να δώσουν άτυπα «κρυφά» δάνεια προς τους εκπαιδευόμενους τους. Οι τράπεζες δεν το κάνουν αυτό, παρά μόνο για τους δικούς τους εκπαιδευόμενους υπαλλήλους. Οι εταιρείες το κάνουν, γιατί γνωρίζουν περισσότερα σχετικά με τα προσωπικά χαρακτηριστικά των καταρτιζομένων τους, από ό,τι οι τράπεζες. Ξέρουν ποιες δεξιότητες και ποιες ικανότητες χρειάζονται, για να επιτύχουν στην αγορά των προϊόντων, μπορούν να κρίνουν αρκετά καλά αν ο ασκούμενος θα ταιριάζει στην επιχείρηση ή όχι, και αν θα είναι ικανός και πρόθυμος να αποκτήσει και να χρησιμοποιήσει τις δεξιότητες και ικανότητες, που απαιτούνται. Για το λόγο αυτό, οι εταιρείες είναι πρόθυμες να παίξουν τον ρόλο των τραπεζών για τους ασκούμενους. Και γι' αυτό οι τράπεζες, και άλλοι προμηθευτές στην αγορά κεφαλαίων, δεν ασχολούνται μ' αυτό το αντικείμενο. Οι εταιρείες χρησιμοποιούν το πλεονέκτημα πληροφόρησης που διαθέτουν, και υποκαθιστούν έτσι την λειτουργία των τραπεζών. Μερικές φορές ακόμη, οι εταιρείες απευθύνονται στην αγορά κεφαλαίων, για να δανειστούν επιπλέον χρήματα για να δανείσουν στους εργαζομένους τους, ως επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, ή αυξάνουν το μετοχικό τους κεφάλαιο για το σκοπό αυτό. Τελικά, οι επενδύσεις σε εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης, γίνονται όλο και πιο σημαντικές σε περιόδους ταχέων τεχνολογικών και διαρθρωτικών αλλαγών, και λιγότερο δαπανηρές,

συγκρινόμενες με τις υψηλές αμοιβές, που προκαλούνται από τις ελλείψεις σε ειδικευμένο και υψηλής ειδίκευσης εργατικό δυναμικό.

Στη Γερμανία, π.χ., ο όγκος των προ-χρηματοδοτούμενων δαπανών ή, «κρυφών δανειών» των εταιρειών για τους εκπαιδευόμενους τους (μαθητεύομενοι μόνο), υπολογίζεται κατά μέσο όρο σε περίπου 8700 Ευρώ ανά έτος και εκπαιδευόμενο, δηλ. 14,7 δισεκατομμύρια Ευρώ για την οικονομία στο σύνολο της (εκτίμηση 2000)⁵.

Λέγεται, ότι αυτό το πλεονέκτημα πληροφόρησης, που χρησιμοποιείται για την διοχέτευση και τον έλεγχο των επενδύσεων στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, είναι αυτό που κάνει την Γερμανία τόσο επιτυχημένη στην εκπαίδευση και στην αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού της, αν εξαιρέσουμε τα μειονεκτήματα που έχει σε μεγάλο βαθμό, μέσω του κρατικά ρυθμιζόμενου διπλού συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης, που καθιστά δύσκολη την ευελιξία μπροστά στις ταχείες μεταβολές της ζήτησης των δεξιοτήτων, και των αλλαγών στις απαιτούμενες ικανότητες. Αν ο καταρτισθείς εργαζόμενος θέλει να αποχωρήσει από την εταιρεία και να πάει σε άλλη, ο νέος εργοδότης αναλαμβάνει το δάνειο από τον πρώην, και τον αποζημιώνει. Ο ασκούμενος οφείλει τώρα επιστροφή στο νέο εργοδότη του, αν δεν θέλει να ακυρώσει το χρέος του.

Η μόνη υποχρέωση που έχουν τα εθνικά κράτη ή οι οργανισμοί, είναι να προστατεύουν το άτομο κατά ορισμένων κινδύνων ανεργίας, ασθένειας, αναπηρίας, θανάτου. Και το μέτρο που πρέπει να λάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι να δώσει εγγυήσεις στις περιπτώσεις εκείνες, όπου τα άτομα επέλεξαν σχολεία και σχολές, πέρα από τα εσωτερικά σύνορα της ΕΕ, ή μετακινούνται από μία επιχείρηση σε άλλη, πέρα από αυτά τα σύνορα. Οα μπορούσαν να το κάνουν αυτό σε συνεργασία με εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, που είναι, ή ενδέχεται να ενδιαφέρονται να είναι, μέρος ενός ευρωπαϊκού ευρέος συστήματος εγγυήσεων, όπως δημόσιες και ιδιωτικές τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρείες.

Η ίδια ιδέα, μπορεί να εφαρμοστεί σε σχολεία και πανεπιστήμια και τις σχολές τους, που γνωρίζουν τους σπουδαστές τους αρκετά καλά. Αλλά ενώ οι εταιρείες ενδιαφέρονται για την καλή κατάρτιση, δεδομένου ότι η ανταγωνιστικότητα τους εξαρτάται κυρίως από τα εξειδικευμένα στελέχη τους, τα κρατικά σχολεία και πανεπιστήμια, ως επί το πλείστον είναι αδιάφορα, δεδομένου ότι δεν εξαρτώνται

5 Beicht, U., u. Walden, G.: Wirtschaftliche Durchführung der Berufsausbildung, Untersuchungsergebnisse den Ausbildungskosten zu der Betriebe, στο: Berufsbildung σε Wissenschaft und Praxis, 6/2002, σελ. 42. Δείτε περισσότερες πληροφορίες στο: Berufsbildungsbericht 2004, Bundesministerium für Bildung und Forschung, Βερολίνο 2004, σελ. 107 sub.

από τους μαθητές τους και την επιτυχία της πορείας τους, και από το αν η επένδυση σε αυτούς ήταν κερδοφόρα για τους ίδιους και την ίδια στιγμή για την κοινωνία, με την έννοια ότι το κόστος τουλάχιστον καλύπτεται από υλικά και άυλα οφέλη. Αυτό αλλάζει αμέσως, όταν τα σχολεία και τα πανεπιστήμια λειτουργούν ως ανεξάρτητα κερδοσκοπικά ή μη κερδοσκοπικά ιδρύματα, υπό ανταγωνιστικούς όρους, εξαρτώμενα από τα χρήματα που κερδίζουν όταν οι γονείς ή οι μαθητές τα επιλέξουν, και όντα υποχρεωμένα να υποβάλουν σχετικές εκθέσεις, για τις δραστηριότητες τους και για το τι συμβαίνει με τους μαθητές τους, όταν έχουν πλέον αποφοιτήσει από το σχολείο ή το πανεπιστήμιο. Αν και η Ολλανδία έχει ήδη κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση, και ένας αριθμός Γερμανικών ομόσπονδων κρατιδίων χρηματοδοτούν τη σχολική εκπαίδευση των πολιτών, δι ενός ξεχωριστού χρηματικού ποσού ανά κεφαλή και σχολικό έτος, όταν αυτός ή αυτή φοιτά σε ένα ιδιωτικό σχολείο, απαιτείται γενική συναίνεση μεταξύ των εθνικών κρατών να χρηματοδοτήσουν την ζήτηση της εκπαίδευσης του ατόμου, και όχι του ιδρύματος, και να το κάνουν ανεξαρτήτως περιοχής (διοικητικών ορίων), στην οποία το σχολείο ή η σχολή έχει την έδρα της. Η οικονομική λειτουργία του κράτους, πρέπει να θεωρηθεί ως ξεχωριστή από την ιδιοκτησία του κράτους των σχολείων και των πανεπιστημίων, και να αποσυνδέεται από αυτήν, θεσμικά. Οα ήταν συμφέρον αν το σύστημα χρηματοδότησης δεν είναι (άμεσα) μέρος του κρατικού προϋπολογισμού, αλλά μια λειτουργία που ασκείται από ένα υβριδικό ταμείο (ημιδημόσιο-ημιιδιωτικό, στα γερμανικά *parafiscus*), ή μια κοινοπραξία τραπεζών, στο όνομα του κράτους. Είναι απαραίτητο ότι όσοι επιθυμούν να φοιτήσουν σε ένα σχολείο ή σε ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό, να είναι σε θέση να μεταφέρουν ένα χρηματικό ποσό, ανάλογο με το μέσο όρο δαπανών της χώρας ανά κάτοικο για το σχολείο ή το πανεπιστήμιο της επιλογής τους, εκχωρώντας δικαίωμα ανάληψης σε μια *parafiscus*, ένα κουπόνι, ένα "Kindergeld-" ή "Bildungsgeld", ή μια πληρωμή, που εκπίπτει πλήρως από το φορολογητέο εισόδημα των γονιών του, ή ακόμη και επιστρέφεται αν το ποσό αυτό είναι υψηλότερο από το φόρο εισοδήματος που πρέπει να καταβληθεί, δηλ. αρνητικός φόρος εισοδήματος ή "Birrgeld".

Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία

Το Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία, είναι το ινστιτούτο για τη φιλελεύθερη πολιτική στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Αποσκοπεί στην ανάδειξη της ελευθερίας ως βασική αρχή για την αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων σ' όλα τα τμήματα της κοινωνίας και στη Γερμανία και στο εξωτερικό. Με τη διαφύλαξη και ανάπτυξη των νομοθετημένων προγραμμάτων (πολιτική επιμόρφωση, διάλογο, χορηγία ταλέντων, υποστήριξη και συμβουλευτική πολιτική), το Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν επιθυμεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση του μέλλοντος.

Στη Γερμανία προσφέρει ευκαιρίες, κυρίως για νέους και ταλαντούχους ανθρώπους να ανταλλάξουν πληροφορίες και εμπειρίες για θέματα τρέχοντος ενδιαφέροντος. Η κύρια προσοχή του εστιάζεται στη μεγαλύτερη κατανόηση της πολιτικής και στην έμπνευση πολιτών για συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία.

Στο εξωτερικό, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αρχή του νόμου και η δημοκρατία αποτελούν τον πυρήνα της δουλειάς των περιφερειακών γραφείων σε πάνω από 60 χώρες στην Ευρώπη, Αφρική, Ασία και Κεντρική Αμερική, με πολλαπλές μορφές διεθνούς και υπερατλαντικού διαλόγου, με προγράμματα που σκοπεύουν να προωθήσουν αυτές τις τρεις αξίες στον κόσμο. Το Ίδρυμα υποστηρίζει πρωτοβουλίες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, το δημοκρατικό έλεγχο των δυνάμεων ασφαλείας και την ενδυνάμωση των συμμαχιών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπλέον, βοηθά την ανάπτυξη δημοκρατικών και συνταγματικών δομών με την υποστήριξη φιλελεύθερων κομμάτων και ομάδων. Ένα δυνατό δίκτυο από δημοκρατικά κόμματα, οργανισμούς για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ακαδημαϊκά ιδρύματα αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων του Ιδρύματος στο εξωτερικό. Η κεντρική ιδεατού Ιδρύματος και στη Γερμανία και στο εξωτερικό είναι η πραγμάτωση της ελευθερίας και της προσωπικής ευθύνης.

Χρήσιμοι Σύνδεσμοι

Εισαγωγή και Επικοινωνία

<http://www.en.freiheit.org/About-us/790c709/index.html>

Εκδόσεις του FNF <http://www.en.freiheit.org/Publications/832c725/index.html>

Το Φιλελεύθερο Ινστιτούτο του Ιδρύματος

<http://www.en.freiheit.org/Liberal-Institute/833c731/index.html>

Ευρωπαϊκό Φιλελεύθερο Φόρουμ

Το Ευρωπαϊκό Φιλελεύθερο Φόρουμ, που ιδρύθηκε το φθινόπωρο του 2007 είναι ένας μη κερδοσκοπικός Ευρωπαϊκός οργανισμός της φιλελεύθερης οικογένειας. Το Ευρωπαϊκό Φιλελεύθερο Φόρουμ φέρνει κάτω από μια ομπρέλα φιλελεύθερους ομίλους σκέψης, πολιτικά ιδρύματα και ινστιτούτα απ' όλη την Ευρώπη για να παρατηρήσουν, να αναλύσουν και να συμβάλλουν στο διάλογο για τα θέματα της Ευρωπαϊκής πολιτικής και τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής συνεργασίας μέσα από την Παιδεία, την επιμόρφωση, την έρευνα και την προώθηση της ιδέας του ενεργού πολίτη εντός της ΕΕ.

Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Φιλελεύθερου Φόρουμ είναι:

- Να υπηρετήσει ως πλαίσιο ομίλους σκέψης, εθνικών πολιτικών ιδρυμάτων, ινστιτούτων, ακαδημιών και εξεχόντων φιλελεύθερων προσωπικοτήτων για να εργασθούν μαζί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Να αναπτύξει στενές σχέσεις με και μεταξύ των μελών του, τις κοινοβουλευτικές ομάδες των εθνικών κοινοβουλίων, το κόμμα της Συμμαχίας Φιλελεύθερων και Δημοκρατών για την Ευρώπη (ALDE party) στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, τη Φιλελεύθερη Διεθνή (Liberal International LI), την παγκόσμια ομοσπονδία φιλελεύθερων κομμάτων και την Ευρωπαϊκή Φιλελεύθερη Νεολαία (LYMEC), τη νεολαία του ALDE.
- Να παρατηρήσει, να αναλύσει και να συμβάλλει στο διάλογο για την Ευρωπαϊκή πολιτική, και τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μέσα από την παιδεία, την επιμόρφωση, την έρευνα και την προώθηση της ταυτότητας του ενεργού Ευρωπαίου πολίτη.
- Να ενδυναμώσουν το φιλελεύθερο, δημοκρατικό και μεταρρυθμιστικό κίνημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην υπόλοιπη Ευρώπη.
- Να αναζητήσουν μια κοινή θέση, ως μια μεταφορά εμπειρίας από τα συμβεβλημένα μέλη σ όλα τα σημαντικά θέματα που επηρεάζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Να υποστηρίξουν το σύστημα της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε όλη την Ευρώπη και την περιφέρεια της.

- Να ενημερώσουν το κοινό και να το προσκαλέσουν να συμμετέχει στην οικοδόμηση μια ενωμένης Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας.
- Να υποστηρίξουν και να συνδιοργανώσουν Ευρωπαϊκά σεμινάρια, συνέδρια και μελέτες στα παραπάνω θέματα μαζί με τους μετόχους.

Χρήσιμοι Σύνδεσμοι

Εισαγωγή

http://www.liberalforum.eu/about_whatismself.html

Εκδόσεις

<http://www.liberalforum.eu/publications.html>

Επικοινωνία

<http://www.liberalforum.eu/contact.html>

Για το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών -Μάρκος Δραγούμης

Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών (ΚεΦιΜ) Μάρκος Δραγούμης αποτελεί αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, με σκοπό τη προβολή, διάδοση και ανάπτυξη των φιλελεύθερων ιδεών στη πολιτική ζωή της χώρας μας.

Επιδιώκει να συμβάλει στον εμπλουτισμό της δημόσιας συζήτησης στους τομείς της οικονομίας, της εκπαίδευσης, της δημόσιας διοίκησης, της εξωτερικής πολιτικής και του περιβάλλοντος, στη κατεύθυνση της πληρέστερης γνώσης των θεσμών της ανοιχτής κοινωνίας και οικονομίας.

Στις δραστηριότητες του περιλαμβάνονται εκδόσεις έργων της φιλελεύθερης βιβλιοπαγωγής και κειμένων εργασίας των συνεργατών του, η διοργάνωση ανοιχτών συζητήσεων και επιμορφωτικών σεμιναρίων σε τακτική βάση καθώς και, η δικτύωση προσώπων, πολιτικών ινστιτούτων και λοιπών φορέων που δραστηριοποιούνται στην ίδια κατεύθυνση.

Το ΚεΦιΜ διοικείται από τριμελές διοικητικό συμβούλιο και το έργο του συνεπικουρείται από πολυμελές επιστημονικό συμβούλιο, το οποίο απαρτίζεται από ενεργά μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας και ανεξάρτητους διανοητές. Το ΚεΦιΜ -Μάρκος Δραγούμης συνεργάζεται με ερευνητικούς φορείς του εξωτερικού, μεταξύ των οποίων το European Liberal Forum (ELF), το ινστιτούτο πολιτικής σκέψης του Ευρωπαϊκού Φιλελεύθερου Κόμματος (ALDE).

www.libertyforum.gr
liberty_forum@greekliberals.net

Μάρκος Δραγούμης

Μαχητικός και παραγωγικός δημοσιογράφος, ερευνητής και αρθρογράφος από το 1960 μέχρι το θάνατό του έχει δημοσιεύσει πλήθος άρθρα, μελέτες, βιβλία και μεταφράσεις με οικονομικό και πολιτικό-ιστορικό περιεχόμενο.

Σημαντικοί σταθμοί στη ζωή του η δίχρονη εξορία του στον Αϊ Στράτη, αρχές του '50, η εκλογή του ως βουλευτής της ΕΔΑ το '57 και η παραίτησή του υπέρ του Μερκούρη, το κίνημα ειρήνης του '60, ο αντιδικτατορικός αγώνας με το ΠΑΜ το 67-74, η έντονη κριτική του στον υπαρκτό αλλά και το θεωρητικό σοσιαλισμό, η πορεία προς το φιλελευθερισμό το '70, η διεύθυνση των γραφείων τύπου των ελληνικών πρεσβειών στο Λονδίνο, τη Βαρσοβία και αλλού, η διεύθυνση της ελληνικής μεταφραστικής υπηρεσίας της Ε.Ε. στις Βρυξέλες τη δεκαετία του '90. Απεβίωσε στις 2 Ιουλίου 2011.

Πορεία προς τον Φιλελευθερισμό

Η πρώτη έκδοση του ΚΕΦΙΜ-Μάρκος Δραγούμης είναι η επανέκδοση του εμβληματικού βιβλίου του Μάρκου Δραγούμη: Πορεία προς τον Φιλελευθερισμό. Μπορείτε να το προμηθευτείτε σε όλα τα κεντρικά βιβλιοπωλεία ή να το παραγγείλετε από το ΚΕΦΙΜ (με email στη διεύθυνση: liberty_forum@greekliberals.net)

ISBN: 960-02-2489-7

ISBN 13: 978-960-02-2489-4

ΕΝΙΣΧΥΣΤΕ ΜΑΣ

Μπορείτε να καταθέσετε δωρεές στο παρακάτω λογαριασμό Τράπεζα Πειραιώς

IBAN: GR76 0172 0650 0050 6505 6609 809

Το ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία σε συνεργασία με το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών-Μάρκος Δραγούμης έχουν εκδόσει τη συλλογή δοκιμίων με το τίτλο 'Το Μικρό Βιβλίο του Φιλελευθερισμού'

Το βιβλίο μπορείτε να το διαβάσετε στον ιστότοπο του ΚΕΦΙΜ και να το προμηθευτείτε στέλνοντας ένα email στη διεύθυνση liberty_forum@greekliberals.net ή από τα γραφεία του ιδρύματος Φρίντριχ Νάουμαν στην Αθήνα, Ομήρου 54.

«Η πνευματική οκνηρία είναι ένας από τους κυριότερους εχθρούς της ελευθερίας. Επομένως, ο Φιλελευθερισμός ως ο πολιτικός εγγυητής της ελευθερίας απαιτεί διαρκή διανοητικά ερεθίσματα.

Με αυτή την έκδοση το Φιλελεύθερο Ινστιτούτο του Ιδρύματος Φρίντριχ Νάουμαν και το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών-Μάρκος Δραγούμης προσφέρουν αυτά τα ερεθίσματα. Το βιβλίο προσφέρει ένα πλαίσιο ιδεών που συνεισφέρουν στην υποστήριξη και ανάπτυξη μιας πολιτικής και οικονομικής τάξης με όρους ελεύθερης συνταγματικής πολιτείας καθώς και μιας οικονομίας της αγοράς που επιδιώκει να πραγματώσει το φιλελεύθερισμό σε μια αναλλοίωτη μορφή του.»

Εαν επιθυμείτε να στηρίξετε το έργο μας:
Commerzbank Berlin
BIC 100 400 00
Λογαριασμός για δωρεές: 266 9661 04
Θα εκδοθεί απόδειξη για κάθε δωρεά

Για τον συγγραφέα

Ο Καθηγητής Dr. Ulrich van Lith, είναι διευθυντής του Rhein-Ruhr-Institute for Economic Policy στο Miihlheim.